

پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی بر اساس احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی در دانش‌آموزان دختر

The prediction of Academic Resilience based on Sense of Belonging to School and Academic Engagement in female students

Zahra Mirzaei Gharelar*

M. A. Islamic Azad University, Tehran North Branch
elhammirzaei56@yahoo.com

Hamidreza Hatami

Associate professor, Islamic Azad University, Tehran North Branch, Tehran, Iran.

زهرا میرزایی قره‌لر (نویسنده مسئول)

کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه آزاد تهران شمال

دکتر حمیدرضا حاتمی

دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد تهران شمال

Abstract

The academic resilience is one of the components that relates to academic achievement. The purpose of this study was to prediction of academic resilience based on sense of belonging to school and academic engagement in female students. The descriptive- correlation method was used. The statistical population consists of all the female students' high school of 5th district Tehran city in year academic 2017-2018 to 261 female students. According to cluster random sampling method, 200 female students were selected as samples and they were asked to fill in the questionnaires academic resilience of Samuels (2004), sense of belonging to school scale of Brew, Beatty & Watt (2004) and academic engagement scale of Fredricks, Blumenfeld & Paris (2004). The data were analyzed by tests of Pearson correlation and multivariate regression simultaneously. Findings showed that there was a positive and significant correlation between academic resilience with sense of belonging to school and academic engagement in female students. Regression analyses also revealed that 65/2 of variance of academic resilience was explained by sense of belonging to school and academic engagement in female students. It is recommended that training sense of belonging to school and academic engagement can increase academic resilience of female students.

Key words: Academic Resilience, Sense of Belonging School, Academic Engagement

چکیده

تاب‌آوری تحصیلی یکی از انواع تاب‌آوری است که به حیطة پیشرفت تحصیلی در روانشناسی تربیتی مرتبط است. هدف از این پژوهش بررسی پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی بر اساس احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی در دانش‌آموزان دختر بود. روش پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه منطقه ۵ تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۶ به تعداد ۲۶۱ نفر دختر بودند. تعداد ۲۰۰ نفر از این دانش‌آموزان به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شده و به پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی (سامولز، ۲۰۰۴)، احساس تعلق به مدرسه (بری، بتی و وات، ۲۰۰۴) و درگیری تحصیلی (فردریکز، بلومنفیلد و پاریس، ۲۰۰۴) پاسخ دادند. داده‌ها نیز با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندمتغیره به روش همزمان تحلیل شد. نتایج نشان داد که بین احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی در دانش‌آموزان دختر با تاب‌آوری تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره نیز آشکار کرد که ۶۵/۲ از کل واریانس تاب‌آوری تحصیلی به وسیله احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی دانش‌آموزان دختر تبیین می‌شود. پیشنهاد می‌شود معلمان و مسئولان مدارس با آگاهی از مؤلفه‌های احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان دختر را افزایش دهند.

واژه‌های کلیدی: تاب‌آوری تحصیلی، احساس تعلق به مدرسه، درگیری تحصیل

ویرایش نهایی: آذر ۹۸

پذیرش: مرداد ۹۷

دریافت: تیر ۹۷

نوع مقاله: پژوهشی

مقدمه

تاب‌آوری تحصیلی^۱ اشاره به سطوح بالای انگیزش پیشرفت و عملکرد، علیرغم حوادث و شرایط استرس‌زایی دارد که دانش‌آموزان در مدرسه با آن مواجه‌اند. به عبارتی دیگر تاب‌آوری تحصیلی را توانایی موفقیت در مدرسه، علیرغم شرایط فقر تعریف کرده‌اند که در

^۱. academic resilience

برگیرنده شایستگی‌هایی از قبیل اعتماد، بهزیستی، انگیزش، جهت‌گزینی، ارتباط قوی و مدیریت استرس است (سلطان نژاد، آسیابی، احمدی و توانی، 1393). تاب‌آوری نوعی سبک شخصیتی است که مجموعه‌ای از صفات روانی را دربرمی‌گیرد و به‌عنوان توانایی افراد برای مواجهه با وقایع منفی زندگی برای سالم ماندن و مقابله انعطاف‌پذیر با چالش‌های زندگی تعریف می‌شود (پنگ^۱، 2012). تاب‌آوری تحصیلی مربوط به همه دانش‌آموزان است، چرا که در برخی موارد همه دانش‌آموزان ممکن است که سطوحی از عملکرد ضعیف، سختی، چالش یا فشار را در زندگی تحصیلی خود تجربه کنند (فاستر^۲، 2013). دانش‌آموزانی که تاب‌آوری تحصیلی دارند، حتی با وجود رویدادهای فشارزا و شرایطی که می‌تواند آنها را در خطر عملکرد ضعیف و نهایتاً در موقعیت رها کردن مدرسه قرار دهد، انگیزه بالا و عملکرد خوبی دارند و احساس تعلق بیشتری به مدرسه دارند (همتی و غفاری، 1395).

تعلق به مدرسه^۳ با عنوان‌های دیگری همچون تعهد به مدرسه، پیوند با مدرسه و دلبستگی به مدرسه توصیف شده است (چاپمن، باکلی، شیهان، شوچت^۴، 2011). به عبارت دیگر تعلق به مدرسه عبارت است از اینکه دانش‌آموزان چه احساسی نسبت به مدرسه خود دارند و تعلق‌ی که با همسالان، معلمان و کادر آموزشی مدرسه برقرار می‌کنند چگونه است (ماکیان و کلاترکوشه، 1394).

مدرسه فرصت‌ها، کیفیت زندگی و رفتارهای نوجوان را تعیین می‌کند. علاوه بر تأثیر منحصر به فرد و عمیق بر زندگی نوجوانان، تعهد به مدرسه نقش حیاتی در احساس کلی دانش‌آموزان از اجتماع و زندگی آینده آنها دارد (زهیبیان و حسینی، 1396). عدم تعهد به مدرسه و فعالیت‌های تحصیلی و غیبت از مدرسه، به طور معناداری با مصرف مواد در دانش‌آموزان رابطه دارد. بهبود شرایط محیطی مدرسه که احساس تعلق به مدرسه را افزایش می‌دهد می‌تواند عامل مهمی در کاهش رفتارهای پرخطر در بزرگسالی آنها باشد (آزگبا و آسبریج^۵، 2013). زمانی که نوجوان احساس پیوستگی به مدرسه خود داشته باشد، کمتر احتمال دارد که در رفتارهای فردی و اجتماعی مخرب درگیر شود و بیشتر احتمال دارد که رفتارهای اجتماعی هم‌نوا مانند موفقیت در مدرسه یا امتناع از درگیری در سوءمصرف مواد را انجام دهد (گلپایگانی و خادمی، 1391). بنابراین احساس تعلق به مدرسه می‌تواند از طریق ایجاد دیدگاه مثبت نسبت به اجتماع و رویدادهای زندگی، دانش‌آموز را در مقابله با شرایط فشارزا یاری دهد، از طرفی افزون بر احساس تعلق به مدرسه، از دیگر عوامل مؤثر بر تاب‌آوری تحصیلی، می‌توان به درگیری تحصیلی نیز اشاره کرد (شاگرمی، صادقی، قدم‌پور، 1396). تاب‌آوری تحصیلی می‌تواند رابطه میان جو عاطفی خانواده و درگیری تحصیلی را میانجی‌گری کند، بدین ترتیب می‌توان گفت جو روانی اجتماعی کلاس درس و جو عاطفی مناسب در خانواده تاب‌آوری تحصیلی را بالا می‌برد و نتیجه بالا رفتن تاب‌آوری تحصیلی افزایش درگیری تحصیلی خواهد بود (راجان، هریفا و پینیو^۶، 2017).

درگیری تحصیلی^۷ به رفتارهایی که به یادگیری و پیشرفت تحصیلی مربوط است، اطلاق می‌شود. درگیری تحصیلی سازهای چندبُعدی است که دارای سه بُعد شناختی، عاطفی و رفتاری است. درگیری تحصیلی شناختی شامل به‌کارگیری راهبردهای شناختی و فراشناختی در یادگیری است، درگیری تحصیلی انگیزشی (عاطفی) شامل سه مؤلفه احساس، ارزش و عاطفه است و دوست‌داشتن محیط آموزشی و علاقه به کارهای مدرسه و دانشگاه را در بر می‌گیرد، و درگیری تحصیلی رفتاری شامل حضور فعال همراه با شوق و شور در محیط آموزشی است (صفری، جناآبادی، سلم‌آبادی، عباسی، 1395)؛ همچنین درگیری تحصیلی وسیله‌ای برای بهبود نارضایتی تحصیلی، جلوگیری از افت تحصیلی، افزایش انگیزه و مشارکت در فعالیت‌های مربوط به مدرسه و افزایش موفقیت دانش‌آموزان است (بوپادیا و سلما-آرو^۸، 2013). یادگیرندگان درگیر تحصیل بیشتر مطالعه می‌کنند، رضایت تحصیلی بیشتری دارند و بیشتر فارغ‌التحصیل می‌شوند، بنابراین مفهوم درگیری تحصیلی نه تنها به خاطر ارزش خودش به عنوان یک هدف آموزشی، بلکه به خاطر ارتباط منطقی آن با پیامدهای آموزشی بسیار ارزشمند و حائز اهمیت است (اسلامی، درتاج، سعدی‌پور، دلاور، 1396). با توجه به مطالب ذکر شده و نظر به این که دانش‌آموزان دختر در مقطع متوسطه اول، انتخاب رشته تحصیلی را پیش‌رو دارند و دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم در آستانه امتحان کنکور سراسری هستند، لذا توجه به شناخت عوامل مؤثر بر تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمیت خواهد بود. در راستای

1. Peng

2. Foster

3. sense of belonging to school

4. Chapman, Buckley, Sheehan & Shochet

5. Azagba, Asbridge

6. Rajan, Harifa & Pienyu

7. academic engagement

8. Upadyaya, Selma-Aro

برآورده کردن این اهمیت پژوهشی در این پژوهش به این سؤال پاسخ داده شده است که آیا تاب‌آوری تحصیلی بر اساس احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی در دانش‌آموزان دختر پیش‌بینی می‌شود؟

روش

روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه منطقه ۵ شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۶ به تعداد ۲۶۱ نفر دختر بودند. بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه ۱۵۰ نفر برآورد شد، که با توجه به ریزش احتمالی برخی پرسشنامه‌ها و مخدوش بودن برخی از آنها تعداد حجم نمونه ۲۰۰ نفر در نظر گرفته شد. به این صورت که از بین مدارس مقطع متوسطه منطقه ۵ شهر تهران به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای از نوع تصادفی ۵ مدرسه انتخاب و از هر مدرسه دو کلاس و از هر کلاس ۲۰ نفر انتخاب شدند و به سؤالات پرسشنامه‌های پژوهش پاسخ دادند. در این پژوهش مانند هر پژوهشی دیگر برخی اصول اخلاقی در دو بخش اجرایی و نگارشی عمل شده است. در بخش اجرایی حریم خصوصی و محرمانه بودن داده‌های جمع‌آوری شده رعایت شد. به این صورت که اطلاعات گردآوری شده در راستای هدف این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است. همچنین در این پژوهش احترام به کرامت و حقوق، اسرار و آزادی آزمودنی‌ها جهت شرکت در پژوهش توجه شد. توضیح اهداف پژوهش برای آزمودنی‌ها، کسب رضایت آگاهانه از آنها، اختیاری بودن پژوهش در اختیار قرار دادن نتایج در صورت تمایل به آزمودنی‌ها از دیگر اصول اخلاقی رعایت شده در این پژوهش بود. در این پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چند متغیره به روش همزمان استفاده شده است. ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها نرم افزار SPSS نسخه ۲۴ بوده است.

ابزار سنجش

پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی^۱: این پرسشنامه را سامولز^۲ در سال ۲۰۰۴ به عنوان موضوع رساله دکتری خود تهیه کرد. در دو مطالعه، مناسب بودن آن تأیید و نسخه نهایی آن با همکاری وو^۳ (۲۰۰۹) به چاپ رسید. این پرسشنامه سه مؤلفه مهارت‌های ارتباطی، جهت‌گیری آینده، مسئله محور و مثبت‌نگری را اندازه‌گیری می‌کند (سلطان نژاد و همکاران، ۱۳۹۳). نمره‌گذاری آن به صورت پنج درجه ای به این صورت که به کاملاً موافقم ۵ نمره، موافقم ۴ نمره، بی تفاوت ۳ نمره، مخالفم ۲ نمره و کاملاً مخالفم ۱ نمره تعلق می‌گیرد. نمره‌هایی که فرد اخذ می‌نماید بین ۲۹ تا ۱۴۵ می‌باشد. نمره بالا نشانگر تاب‌آوری تحصیلی بالا و نمره پایین نشان دهنده تاب‌آوری تحصیلی پایین فرد می‌باشد (تارویردی زاده و همکاران، ۱۳۹۶). ضرایب آلفای کرونباخ در خرده مقیاس‌های آن در نمونه دانش‌آموزی بین ۰/۶۳ تا ۰/۷۷ و در نمونه دانشجویی بین ۰/۶۲ تا ۰/۷۶ به دست آمده است که پایایی سه عامل آن قابل قبول است (سلطان نژاد و همکاران، ۱۳۹۳). در این پژوهش برای بررسی همسانی درونی پرسشنامه بر روی دانش‌آموزان از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضریب آلفای کرونباخ کل سؤالات ۰/۷۵ به دست آمده است.

پرسشنامه احساس تعلق به مدرسه^۴: این پرسشنامه توسط بری، بتی و وات^۵ در سال ۲۰۰۴ ساخته شده است. این پرسشنامه شامل ۲۷ سؤال و ۶ مؤلفه حمایت معلم، مشارکت در اجتماع، احساس رعایت عدالت و احترام در مدرسه، احساس مثبت به مدرسه، تعلق فرد به مدرسه و مشارکت علمی می‌باشد. نمره‌گذاری آن به صورت طیف لیکرت ۴ درجه ای به این صورت که به کاملاً موافقم ۴ نمره، موافقم ۳ نمره، مخالفم ۲ نمره و کاملاً مخالفم ۱ نمره تعلق می‌گیرد. در روایی همگرایی پرسشنامه با پرسشنامه انگیزش هرمنس ضریب همبستگی ۰/۴۴۱ به دست آمده است که همبستگی مثبت و معنادار بین این دو پرسشنامه نشان دهنده روایی همگرایی آن است (ماکیان و کلانترکوشه، ۱۳۹۴). روایی واگرایی پرسشنامه با افت تحصیلی ۰/۵۷ و معنی‌دار در سطح ۰/۰۱ و روایی همگرایی با پیشرفت تحصیلی ۰/۵۶ و معنی‌دار در سطح ۰/۰۱ به دست آمده است (نادیروا و برگر^۶، ۲۰۱۴). در این پژوهش برای بررسی همسانی درونی پرسشنامه بر روی دانش‌آموزان از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضریب آلفای کرونباخ کل سؤالات ۰/۸۱ به دست آمده است.

1. questionnaire academic resilience

2. Samuels

3. Woo

4. questionnaire sense of belonging to school

5. Brew, Beatty & Watt

6. Nadirova & Burger

پرسشنامه درگیری تحصیلی^۱: این پرسشنامه شامل ۱۵ سؤال توسط فردریکز، بلومنفیلد و پاریس^۲ در سال ۲۰۰۴ ساخته شده است. پرسشنامه شامل سه مؤلفه درگیری رفتاری، درگیری عاطفی و درگیری شناختی می‌باشد. پاسخ هر کدام از سؤالات دارای نمرات یک تا پنج می‌باشد که از (هرگز تا همیشه) را شامل می‌شود. به این صورت که هرگز نمره ۱، به ندرت نمره ۲، بعضی اوقات نمره ۳، بیشتر اوقات نمره ۴ و همیشه نمره ۵ تعلق می‌گیرد. حداقل و حداکثر نمره و نقطه برش در کل پرسشنامه اشتیاق تحصیلی به ترتیب ۱۵، ۷۵ و ۴۵، در بعد اشتیاق رفتاری ۴، ۲۰ و ۱۲، در بعد اشتیاق عاطفی ۶، ۳۰ و ۱۸ و در بعد اشتیاق شناختی ۵، ۲۵ و ۱۵ بوده است. نمره پایین‌تر نشان دهنده اشتیاق تحصیلی کم و نمره بالاتر نشان دهنده اشتیاق تحصیلی زیاد می‌باشد (عجم، بادنوا، عبداللهی، مؤمنی، ۱۳۹۶). طراحان مقیاس، ضریب پایایی این مقیاس را ۰/۸۶ گزارش نموده‌اند. (فردریکز و همکاران، ۲۰۰۴) روایی این پرسشنامه در پژوهشی تأیید شده و پایایی کل به‌روش آلفای کرونباخ در پژوهش آنها ۰/۶۶ به‌دست آمده است (عباسی، درگاهی، پیرانی، بنیادی، ۱۳۹۴). در پژوهش بر روی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند پایایی کل به‌روش آلفای کرونباخ ۰/۷۴ محاسبه شده است (صفری و همکاران، ۱۳۹۵). پایایی مقیاس اشتیاق تحصیلی در پژوهش بر روی دانشجویان دانشکده تغذیه و صنایع غذایی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۲ به دست آمده است (عمویی، عجم، بادنوا، ۱۳۹۶). در این پژوهش برای بررسی همسانی درونی پرسشنامه بر روی دانش‌آموزان از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضریب آلفای کرونباخ کل سؤالات ۰/۹۰ به دست آمده است.

یافته‌ها

شرکت‌کنندگان این پژوهش ۲۰۰ نفر از دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه منطقه ۵ تهران بودند. ملاک‌های ورود شامل نداشتن اختلالات روانپزشکی خاص و رضایت آگاهانه و اختیاری بودن و آزادی کامل در ورود به پژوهش در نظر گرفته شدند. آزمون کولموگروف اسمیرنوف تک نمونه‌ای برای بررسی نرمال بودن توزیع نمرات نشان داد توزیع نمرات متغیرهای پژوهش با ۹۵ درصد اطمینان طبیعی است. شاخص‌های مربوط به کجی و کشیدگی هیچ‌یک از مؤلفه‌های پژوهش حاضر خارج از محدوده ± 2 نبود. بر این اساس می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که توزیع داده‌های مربوط به آن‌ها نرمال است. شاخص‌های هم خطی ضرایب تحمل کوچک‌تر از ۰/۱ و تورم واریانس پایین‌تر از ۱۰ بود که این نتایج نشان دهنده آن است که بین متغیرهای پیش بین هم خطی وجود ندارد و نتایج حاصل از مدل رگرسیون قابل اطمینان است.

جدول ۱- حداقل و حداکثر، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
مهارت‌های ارتباطی	۲۰۰	۱۵	۲۶	۲۰/۶۲	۴/۳۴۵
جهت‌گیری آینده	۲۰۰	۱۲	۲۴	۱۷/۶۹	۳/۷۸۶
مسئله محور و مثبت نگری	۲۰۰	۱۰	۲۱	۱۵/۱۴	۳/۴۱۷
حمایت معلم	۲۰۰	۱۰	۲۰	۱۴/۳۷	۳/۵۲۸
مشارکت در اجتماع	۲۰۰	۵	۱۴	۷/۰۹	۳/۳۸۷
احساس رعایت عدالت و احترام در مدرسه	۲۰۰	۴	۱۲	۸/۸۰	۳/۳۵۶
احساس مثبت به مدرسه	۲۰۰	۷	۱۵	۱۱/۵۹	۲/۱۸۶
تعلق فرد به مدرسه	۲۰۰	۴	۱۳	۹/۵۱	۱/۹۸۲
مشارکت علمی	۲۰۰	۵	۱۴	۱۰/۰۳	۲/۲۵۵
درگیری تحصیلی رفتاری	۲۰۰	۵	۱۵	۹/۹۷	۲/۸۶۷
درگیری تحصیلی عاطفی	۲۰۰	۱۲	۲۳	۱۸/۳۱	۳/۴۰۱
درگیری تحصیلی شناختی	۲۰۰	۷	۱۷	۱۱/۷۴	۲/۸۱۸

1. questionnaire academic engagement

2. Fredricks, Blumenfeld & Paris

جدول ۲- نتایج ضرایب همبستگی پیرسون بین متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	تاب‌آوری تحصیلی	سطح معنی‌داری
حمایت معلم	۰/۷۱۵	۰/۰۰۱
مشارکت در اجتماع	۰/۸۳۷	۰/۰۰۱
احساس رعایت عدالت و احترام در مدرسه	۰/۷۴۶	۰/۰۰۱
احساس مثبت به مدرسه	۰/۵۸۱	۰/۰۰۵
تعلق فرد به مدرسه	۰/۶۳۵	۰/۰۰۲
مشارکت علمی	۰/۴۷۴	۰/۰۰۷
درگیری تحصیلی رفتاری	۰/۷۸۵	۰/۰۰۱
درگیری تحصیلی عاطفی	۰/۷۷۸	۰/۰۰۱
درگیری تحصیلی شناختی	۰/۶۹۶	۰/۰۰۹

P < 0/۰۱

همان‌طور که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود، خرده مقیاس‌های احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی دارای همبستگی مثبت و معنادار با تاب‌آوری تحصیلی هستند. برای بررسی نقش پیش‌بینی کننده ابعاد احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی بر روی تاب‌آوری تحصیلی از رگرسیون چندمتغیره به روش همزمان استفاده شده است که نتایج آن در ادامه آورده شده است.

جدول ۳- خلاصه مدل رگرسیون تاب‌آوری تحصیلی بر اساس احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی

مدل	همبستگی چندگانه (R)	مجذور R (ضریب تعیین)	مجذور R تعدیل شده	آماره F	سطح معناداری F
۱	۰/۸۰۸	۰/۶۵۲	۰/۶۵۰	۹۸/۹۳۰	۰/۰۰۱

همان‌طور که نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد، مدل رگرسیون برازش مناسبی دارد و تحلیل واریانس معنی‌دار است. همچنین مدل رگرسیون نشان می‌دهد که ۶۵/۲ درصد از واریانس چندمتغیره تاب‌آوری تحصیلی بر اساس احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی تبیین می‌شود.

جدول ۴- گزارش ضرایب رگرسیون چندمتغیره تاب‌آوری تحصیلی بر اساس احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی

متغیرهای پیش‌بین	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد		معنی داری
	B	خطای استاندارد	ضریب بتا (β)	t	
ثابت (Constant)	۱۱/۹۸۵	۲/۴۲۳	-	۴/۹۴۷	۰/۰۰۱
حمایت معلم	۰/۳۷۳	۰/۱۸۱	۰/۱۲۱	۲/۰۶۲	۰/۰۴۱
مشارکت در اجتماع	۱/۳۱۹	۰/۱۹۴	۰/۴۱۱	۳/۸۰۳	۰/۰۰۱
احساس عدالت و احترام	۱/۴۷۶	۰/۳۶۵	۰/۱۰۳	۱/۳۰۴	۰/۰۱۹
احساس مثبت به مدرسه	۱/۳۰۷	۰/۳۷۱	۰/۵۶۲	۱/۸۲۷	۰/۰۰۹
تعلق فرد به مدرسه	۱/۴۴۹	۰/۴۳۸	۰/۱۸۲	۱/۰۲۵	۰/۰۰۷
مشارکت علمی	۱/۱۸۹	۰/۲۹۰	۰/۱۳۹	۱/۶۵۳	۰/۰۱۵
درگیری تحصیلی رفتاری	۱/۰۸۳	۰/۳۵۸	۰/۲۸۶	۳/۰۲۹	۰/۰۰۳
درگیری تحصیلی عاطفی	۱/۸۴۱	۰/۱۹۵	۰/۲۶۳	۴/۳۰۹	۰/۰۰۱
درگیری تحصیلی شناختی	۱/۶۳۴	۰/۳۶۳	۰/۱۶۴	۱/۷۴۵	۰/۰۰۸

همان‌طور که نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد، گزارش ضرایب رگرسیون چندمتغیره به روش همزمان تاب‌آوری تحصیلی بر اساس احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی را نشان می‌دهد. بر اساس این فرضیه که تاب‌آوری تحصیلی بر اساس احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی قابل پیش‌بینی است تأیید می‌شود. از میان متغیرهای پیش‌بین بر اساس ضرایب بتا احساس مثبت به مدرسه

($\beta=0/562$ ، $P=0/009$) از ابعاد احساس تعلق به مدرسه و درگیری رفتاری ($\beta=0/286$ ، $P=0/003$) از ابعاد درگیری تحصیلی بیشترین سهم را در پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی داشت.

بحث و نتیجه‌گیری

مدارس از جمله محیط‌های اجتماعی بزرگی به شمار می‌روند که دانش‌آموزان از سنین شش یا هفت سالگی در آنها پا می‌نهند و تعاملات اولیه خود را از این مکان آغاز می‌کنند این محیط آموزشی نقش تأثیرگذاری در فرآیند جامعه‌پذیری، آموزش و پرورش دانش‌آموزان خود بر عهده دارد و به هر میزان که آنان در این محیط فعال‌تر و بانگیزه‌تر به فعالیت بپردازند به نتایج مفیدتری دست خواهند یافت. احساس تعلق به مدرسه علاوه بر ایجاد محیطی سالم برای نوجوانان در جهت کسب شخصیت مستقل تاب‌آورانه دارای بازده‌های تحصیلی مثبتی نیز می‌باشد. مدارس می‌توانند نقش برجسته‌ای در بهبود سلامت روانی و جسمانی دانش‌آموزان خود داشته باشند. بخصوص آنکه دانش‌آموزان بخش اعظمی از دوره کودکی و نوجوانی خود را در این مکان سپری می‌کنند و این مسئله موجب می‌شود محیط آموزشی مذکور اثرگذاری قابل توجهی بر روی آنان داشته و اشتیاق به معلمان و همسالان‌شان در کلاس درس تأثیر زیادی بر زندگی‌شان داشته باشد. از این روی تأثیر بافت اجتماعی مدرسه در شکل‌دهی تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان غیر قابل انکار است (یون^۱، ۲۰۱۲). هدف پژوهش حاضر، پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی بر اساس احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی در دانش‌آموزان دختر بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی در دانش‌آموزان دختر با تاب‌آوری تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره نیز آشکار کرد که $65/2\%$ از کل واریانس تاب‌آوری تحصیلی به وسیله احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی دانش‌آموزان دختر تبیین می‌شود. بنا بر یافته‌های پژوهش، احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی سهم معنادار در تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان دختر دارد. این نتیجه به دست آمده با نتایج تحقیقات شاکرمی و همکاران (۱۳۹۶)، راجان و همکاران (۲۰۱۷)، چاپمن و همکاران (۲۰۱۱) و ماکیان و کلانترکوشه (۱۳۹۴) همسویی و همخوانی دارد. بنابراین از جمله جایگزین‌هایی که می‌توان برای خانواده و محیط همسالان یافت، محیط مدرسه است. محیط مدرسه در صورتی که نیازهای اصلی نوجوان را در این سن ارضا کند باعث ایجاد تعلق خاطر یا احساس تعلق به مدرسه می‌شود (روا، استوارت و پاترسون^۲، ۲۰۰۷). انسان‌ها موجوداتی اجتماعی‌اند که از بدو تولد در یک مجموعه اجتماعی زندگی می‌کنند و نسبت به آن مجموعه احساس تعلق دارند. هر چه فرد بزرگتر می‌شود نسبت به والدین، محله، شهر، مدرسه و اعضای خانواده احساس تعلق بیشتری می‌کند. گذشته و تاریخچه زندگی یک فرد در مدرسه این احساس را قوی‌تر و همین ویژگی‌های فردی مشترک با سایر دانش‌آموزان منجر به احساس تعلق بیشتر آنها می‌شود. احساس تعلق به مدرسه را به عنوان کیفیت ارتباط و احساس همبستگی دانش‌آموزان با همکلاسی‌ها و معلمان خود تعریف کرده‌اند که بر اساس آن هرچه دانش‌آموز احساس تعلق بیشتری به مدرسه داشته باشد این احساس به‌عنوان احساس پذیرش، احترام و حمایت محیط مدرسه تلقی می‌شود (روا و همکاران، ۲۰۰۷) لذا دانش‌آموزانی که تعلق بیشتری به مدرسه دارند، در شرایط دشوار تحصیلی و موقعیت‌های فشارزای تحصیلی تاب‌آوری بیشتری از خود نشان می‌دهند، چرا که مدرسه برای آنها به عنوان یک محیطی است که دانش‌آموز پذیرش، احترام و حمایت بیشتری از مدرسه دریافت می‌کند و باعث می‌شود افراد در برابر دشواری‌ها و فشارزاهای تحصیلی، تاب‌آوری بیشتری از خود نشان دهند. بنابراین در تبیین نتایج یافته‌های آماری در پژوهش حاضر، این نتیجه حاصل شد که بین احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان دختر با تاب‌آوری تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد و تاب‌آوری تحصیلی به وسیله احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان دختر تبیین می‌شود. این نتیجه با نتایج تحقیقات سلطان‌نژاد و همکاران (۱۳۹۳)، همتی و غفاری (۱۳۹۵)، آزاگبا و آسبریچ (۲۰۱۳) همسو می‌باشد. با توجه به این نتایج، معلمان و مسئولان مدارس می‌توانند با مدیریت اثرمند کلاس درس و محیط مدرسه، موجب افزایش احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان شوند و از این طریق تاب‌آوری آنها را در برابر موقعیت‌های فشارزا و تهدیدآمیز زندگی اجتماعی و تحصیلی‌شان ارتقا بخشند. از طرفی دیگر، همسو با نظریه سه بعدی سالملا-آرو که درگیری تحصیلی را یک حالت پایدار در ذهن تعریف می‌کند (ونگ، چو، هافکنز، سالملا-آرو^۳، ۲۰۱۵)، اشتیاق تحصیلی منجر به رشد اجتماعی، شناختی و پیشرفت تحصیلی می‌گردد. یادگیرندگان مشتاق بیشتر مطالعه می‌کنند، رضایت تحصیلی بیشتری دارند و بیشتر فارغ‌التحصیل می‌شوند، بنابراین مفهوم اشتیاق تحصیلی نه تنها به خاطر ارزش

1. Yuen

2. Rowe, Stewart & Patterson

3. wang, Chow, Hofkens, Salmela-Aro

خودش به عنوان یک هدف آموزشی، بلکه به خاطر ارتباط منطقی آن با پیامدهای آموزشی بسیار ارزشمند و حائز اهمیت است (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۶). طبق تحقیقات سال‌ملا-آرو یادگیرندگانی که درگیری تحصیلی داشته باشند، توجه، علاقه و تمرکز بیشتری بر مسائل و موضوعات مورد هدف یادگیری دارند، از انجام رفتارهای ناسازگارانه و نامطلوب اجتناب می‌کنند و در آزمون‌ها، تاب‌آوری تحصیلی و عملکرد بهتری دارند. همچنین در تبیین رابطه بین تاب‌آوری و درگیری تحصیلی می‌توان چنین استنباط کرد که طبق دیدگاه نظری، نظام خود (خودمختاری ادراک شده، ارتباط و شایستگی) منجر به عمل دانش‌آموز (درگیری یا عدم درگیری تحصیلی شناختی، عاطفی و رفتاری) می‌شود؛ دانش‌آموزانی که درگیری تحصیلی بالاتری دارند، خودباوری تحصیلی بالاتری دارند و برای تحصیل ارزش قائل هستند و تمرکز بیشتری برای مطالعه دارند و هنگام تجربه شکست در راستای اهداف خود پافشاری می‌کنند و از حمایت کافی در خانه و مدرسه برخوردار هستند و از شکست موقعیت مناسبی را برای خود به وجود می‌آورند. در واقع این دانش‌آموزان چالش‌ها را به چالش می‌کشند و از آنها موقعیت می‌سازند. با توجه به ادبیات پژوهش، سازگاری با مشکلات تحصیلی احتمال درگیر شدن دانش‌آموز در فعالیت‌های آموزشی را افزایش می‌دهد (راجان و همکاران، ۲۰۱۷). بنابراین طبق یافته‌های پژوهش حاضر، بین درگیری تحصیلی در دانش‌آموزان دختر با تاب‌آوری تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد و تاب‌آوری تحصیلی به وسیله درگیری تحصیلی دانش‌آموزان دختر تبیین می‌شود. این یافته با نتایج تحقیقات عباسی و همکاران (۱۳۹۴)، در نقش خودتنظیمی و رابطه آن با درگیری تحصیلی همسو می‌باشد. شاکرمی و همکاران (۱۳۹۶)، با بررسی جو روانی-اجتماعی کلاس درس، مدل درگیری تحصیلی را با میانجی‌گری تاب‌آوری تدوین نموده‌اند که با نتایج پژوهش حاضر همسویی دارد. راجان و همکاران (۲۰۱۷)، خودکارآمدی را از مؤلفه‌های درگیری تحصیلی برشمردند که باعث افزایش تاب‌آوری تحصیلی می‌شود.

شایان ذکر است که محدودیت‌هایی فرا روی این پژوهش وجود دارد که تعمیم‌پذیری یافته‌ها را با چالش مواجه می‌سازد؛ نخست اینکه نمونه این پژوهش صرفاً دانش‌آموزان دختر متوسطه منطقه ۵ شهر تهران بوده‌اند. دوم، استفاده از ابزارهای خاص نیز نوعی محدودیت قلمداد می‌شود. سوم، این پژوهش روی دانش‌آموزان دختر صورت گرفت، از این رو پیشنهاد می‌شود پژوهشی در میان دانش‌آموزان پسر نیز در این مورد انجام شود و از سایر ابزارهای موجود استفاده گردد. با توجه به اینکه تاب‌آوری تحصیلی، افزایش عملکرد را علیرغم شرایط استرس‌زا در پی دارد، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به این مهم به‌خصوص در مورد دانش‌آموزانی که در آستانه انتخاب رشته و آزمون ورودی دانشگاه هستند توجه کافی مبذول شود.

منابع

- سلطان‌نژاد، مهرانه، آسیایی، مینا، ادهمی، بیان، توانایی، سمیرا (۱۳۹۳). بررسی شاخص‌های روان‌سنجی پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی. مجله اندازه‌گیری آموزشی، ۱۷(۴)، ۳۵-۱۷.
- همتی، رضا و غفاری، مسعود (۱۳۹۵). تحلیل چند سطحی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه مناطق کمتر توسعه‌یافته شهرستان مبارکه. مجله رویکردهای جدید آموزشی، ۱۱(۲)، ۸۷-۱۰۶.
- ماکیان، راضیه سادات و کلانترکوشه، سید محمد (۱۳۹۴). هنجاریابی پرسشنامه احساس تعلق به مدرسه و ارتباط آن با افسردگی تحصیلی و انگیزش پیشرفت در میان دانش‌آموزان شهر تهران. فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی، ۵(۲۰)، ۱۳۸-۱۱۹.
- زهیبان، شهلا، حسینی، محبوبه سادات (۱۳۹۶). مدل سازی روابط علمی بین سبک والدین و الگوی ارتباطی خانواده، مدرسه، تعهد و اعتمادبه نفس در مورد احتمال بروز اعتیاد در دختران دبستانی آبادان. مجله دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۱۸(۱)، ۱۰۹-۱۰۰.
- گلپایگانی، فهیمه و خادمی، ملوک (۱۳۹۱). رابطه تعهد به مدرسه، نگرش نسبت به مواد مخدر و مصرف آن در دانش‌آموزان. فصلنامه اعتیاد پژوهی، ۲۲(۶)، ۶۵-۷۴.
- شاکرمی، مریم، صادقی، مسعود، قدم پور، عزت اله (۱۳۹۶). تدوین مدل درگیری تحصیلی بر اساس عوامل جو روانی-اجتماعی کلاس درس و جو عاطفی خانواده با نقش میانجی تاب‌آوری. مجله روشها و مدل‌های روان‌شناختی، ۸(۲۹)، ۱۸۲-۱۵۹.
- صفری، هدیه، جناآبادی، حسین، سلم آبادی، مجتبی، عباسی، امیر (۱۳۹۵). پیش بینی اشتیاق تحصیلی بر اساس هوش معنوی و سرسختی روان‌شناختی. مجله راهبردهای آموزش، ۸(۶)، ۱۲-۷.
- اسلامی، محمدعلی، درتاج، فریبرز، سعدی پور، اسماعیل، دلاور، علی (۱۳۹۶). مدل یابی علی اشتیاق تحصیلی بر مبنای منابع شخصی و منابع اجتماعی در دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه امیرکبیر تهران. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۷(۲۸)، ۱۶۱-۱۳۳.

پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی بر اساس احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی در دانش‌آموزان دختر
The prediction of Academic Resilience based on Sense of Belonging to School and Academic Engagement in ...

تاروپردی زاده، هاجر، صابری، هایده، پاشاشریفی، حسن (۱۳۹۶). پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی با میانجی‌گری هوش هیجانی. *مجله مدیریت ارتقای سلامت*، ۶(۳): ۴۳-۳۶.

عجم، علی‌اکبر، بادنوا، صدیقه، عبداللهی، مجید، مؤمنی، حسین (۱۳۹۶). رابطه بین خلاقیت هیجانی با اشتیاق تحصیلی دانشجویان دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی گناباد. *مجله پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، ۸(۴)، ۱۱-۱۸.

عباسی، مسلم، درگاهی، شهریار، پیرانی، ذبیح، بنیادی، فرزانه (۱۳۹۴). نقش تعلل‌ورزی و خودتنظیمی انگیزشی در پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی دانشجویان. *مجله آموزش در علوم پزشکی*، ۱۵(۱)، ۱۶۹-۱۶۰.

عمویی، نوشین، عجم، علی‌اکبر، بادنوا، صدیقه (۱۳۹۶). نقش سرمایه روانشناختی در پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی دانشجویان دانشکده تغذیه و صنایع غذایی. *مجله پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، ۹(۲)، ۶۶-۷۵.

- Azagba, S, & Asbridge, M. (2013). School Connectedness and Susceptibility to Smoking Among Adolescents in Canada. *Nicotine & Tobacco Research*.
- Chapman, R. L. Buckley, L. Sheehan, M. C. Shochet, I. M. & Romaniuk, M. (2011). The impact of school connectedness on violent behavior, transport risk-taking behavior, and associated injuries in adolescence. *Journal of School Psychology*, 49(4), 399-410.
- Foster, T. A. (2013). *An exploration of academic resilience among rural students living in poverty*, unpublished doctoral dissertation, School of Education, Piedmont College.
- Peng L and et al. (2012). Negative life events and mental health of Chinese medical students: the effect of resilience, personality and social support. *Psychiatry research*. 196(1), 138-41.
- Rajan SK, Harifa, PR, Pienyu, R. (2017). Academic resilience, locus of control, academic engagement and self-efficacy among the school children. *Indian Journal of Positive Psychology*, 8(4), 507-511.
- Samuels WE. (2004). Development of a non-intellective measure of academic success: Towards the quantification of resilience. *Elibrary.ru*, 1(1), 1-10.
- Brew C, Beatty B, Watt A. (2004). Measuring students' sense of connectedness with school. In Australian Association for Research in Education Annual Conference. Melbourne.
- Nadirova A, Burger JM. (2014). Assessing student orientation to school to address low achievement and dropping out. *Alberta Journal of Educational Research*. 60(2), 300-21.
- Fredricks JA, Blumenfeld PC, Paris AH. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of educational research*. 74(1), 59-109.
- Rowe F, Stewart D, Patterson C. (2007). Promoting school connectedness through whole school approaches. *Health Education*. 107(6), 524-42.
- Yuen M and et al. (2012). Factors influencing school connectedness: Chinese adolescents' perspectives. *Asia Pacific Education Review*. 13(1), 55-63.
- Wang MT, Chow A, Hofkens T, Salmela-Aro K. (2015). The trajectories of student emotional engagement and school burnout with academic and psychological development: Findings from Finnish adolescents. *Learning and Instruction*. 36(1), 57-65.